

DÔVODOVÁ SPRÁVA

A. Všeobecná časť

Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „návrh zákona“) je vypracovaný na základe ústavných garancií vyplývajúcich z novelizovaného čl. 39 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení ústavného zákona č. 422/2020 Z. z. (ďalej len „Ústava SR“), záväzkov vlády Slovenskej republiky (ďalej len „vláda SR“) v oblasti sociálneho poistenia vyplývajúcich z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2021-2024 (ďalej len „programové vyhlásenie“), Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, zo špecifických odporúčaní Rady EÚ pre Slovenskú republiku a z potreby vysporiadania sa s niektorými problémami v oblasti sociálneho poistenia vyplývajúcimi z aplikačnej praxe.

Hlavným účelom návrhu zákona je upraviť v zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“), ktorý je vykonávacím zákonom ústavných práv v čl. 39 Ústavy SR, podrobnosti o ústavných právach v čl. 39 ods. 3 a 5 Ústavy SR, ktoré nadobudnú účinnosť od 1. januára 2023.

Ústava SR garantuje, každému poistencovi právo rozhodnúť sa, že časť uhradenej dane alebo časť uhradenej platby spojenej s účasťou na systéme primeraného hmotného zabezpečenia v starobe bude poskytnutá osobe, ktorá ho vychovala a ktorej je poskytované hmotné zabezpečenie v starobe (tzv. asignácia odvodov). Zákon o sociálnom poistení doposiaľ takúto možnosť neupravuje a z tohto dôvodu sa v čl. I navrhuje zaviesť novú dôchodkovú dávku rodičovský dôchodok.

Ústava SR ďalej garantuje osobe, ktorá dosiahla ustanovený počet odpracovaných rokov, vznik nároku na primerané hmotné zabezpečenie v starobe. Z dôvodu zabezpečenia súladu ústavnej garancie so zákonom o sociálnom poistení sa navrhuje, aby nárok na predčasný starobný dôchodok vznikol v zásade po 40 odpracovaných rokoch, čo v zásade zodpovedá získaním 40 rokov obdobia dôchodkového poistenia. Do uvedeného obdobia sa navrhuje nezapočítavať niektoré náhradné doby získané pred 1. januárom 2004. Účelom tohto návrhu je garantovať poistencom, ktorí väčšinu svojho života vykonávali zárobkovú činnosť a získali potrebný počet odpracovaných rokov výkonom zárobkovej činnosti alebo z dôvodu činnosti, ktorá objektívne znemožňovala jej výkon, nárok na predčasný starobný dôchodok po 40 odpracovaných rokoch. Zároveň sa navrhuje zachovať aktuálny legislatívny stav nároku na predčasný starobný dôchodok a s tým súvisiace zákonné podmienky nároku. Navrhovaná právna úprava je v súlade so záväzkom vyplývajúcim z návrhu Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky zabezpečiť, aby nárok na aktuárne neutrálne plnenie z I. priebežne financovaného dôchodkového piliera získala osoba po zákonom určenom minimálnom počte odpracovaných rokov.

V súvislosti s vypustením tzv. „dôchodkového stropu“ z Ústavy SR a záväzkami vyplývajúcimi z návrhu Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky ako aj v nadväznosti na špecifické odporúčanie Rady EÚ pre Slovenskú republiku „zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť verejných financií, a to najmä systému zdravotnej starostlivosti a dôchodkového systému“ sa ďalej v článku I navrhuje obnovenie väzby dôchodkového veku na rast strednej

dĺžky života. Uvedené sa navrhuje s cieľom zlepšiť finančnú udržateľnosť priebežne financovaného I. piliera dôchodkového systému a stabilizovať výplatnú fázu dôchodkov.

V nadväznosti na uvedené špecifické odporúčanie Rady EÚ pre Slovenskú republiku sa navrhuje aj korekcia aktuálnej dôchodkovej hodnoty a zrušenie maximálneho mesačného vymeriavacieho základu na platenie poistného, pričom sa zároveň navrhuje zvýšenie maximálnych vymeriavacích základov na určenie sumy nemocenských dávok a dávky v nezamestnanosti zo súčasného 2-násobku všeobecného vymeriavacieho základu na 2,5-násobok.

Reflektujúc záväzok vlády SR, ktorá sa v programovom vyhlásení zaviazala predĺžiť ochrannú lehotu pri otehotnení po strate zamestnania na 6 mesiacov a ochrannú lehotu pre ženy, ktorým zaniklo nemocenské poistenie (stratili prácu), ak porodí do 14 mesiacov od zániku nemocenského poistenia, sa navrhuje predĺžiť ochrannú lehotu pre ženy, ktoré otehotnejú do šiestich mesiacov od zániku nemocenského poistenia.

Navrhuje sa aj zrušenie ročného zúčtovania v sociálnom poistení (ďalej len „ročné zúčtovanie“), ktoré sa ruší v súvislosti s pripravovanou daňovo-odvodovou reformou podľa programového vyhlásenia. Právna úprava zrušenia ročného zúčtovania si vyžaduje jeho premietnutie na iné súvisiace ustanovenia zákona o sociálnom poistení, ktoré sa z uvedeného dôvodu novelizujú v čl. I. Ustanovenia zákona o sociálnom poistení, zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov, zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov a zákona č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktoré boli súčasťou zákona č. 317/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v znení zákona č. 466/2019 Z. z. sa v súvislosti so zrušením ročného zúčtovania v sociálnom poistení stávajú nadbytočnými a navrhujú sa vypustiť v čl. XV. Keďže v rámci legisvakačnej lehoty bola zákonom č. 385/2019 Z. z. o kompenzačnom príspevku baníkom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 215/2021 Z. z., zákonom č. 467/2019 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v znení zákona č. 426/2020 Z. z., zákonom č. 198/2020 Z. z., ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti so zlepšovaním podnikateľského prostredia zasiahnutým opatreniami na zamedzenie šírenia nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 a zákonom č. 215/2021 Z. z. o podpore v čase skrátenej práce a o zmene a doplnení niektorých zákonov novelizovaná aj právna úprava ročného zúčtovania v sociálnom poistení zavedená zákonom č. 317/2018 Z. z., ktorá sa navrhuje vypustiť, je potrebné vypustiť aj príslušné novelizačné body, ktorými sa právna úprava ročného zúčtovania v sociálnom poistení novelizovala (čl. XVII až čl. XX).

Účelom návrhu zákona je tiež potreba zavedenia súboru opatrení, ktorých cieľom je vysporiadať sa s niektorými problémami v oblasti dôchodkového poistenia, nemocenského poistenia a poistenia v nezamestnanosti vyplývajúcich z aplikačnej praxe:

V oblasti nemocenského poistenia sa navrhuje zavedenie nasledovného súboru opatrení:

- vychádzajúc z dlhodobej potreby, ktorá je v súčasnosti viac ako akútna sa navrhuje zaviesť elektronické potvrdzovanie dočasnej pracovnej neschopnosti (ďalej len

„DPN“), ktoré významne zníži administratívne zaťaženie poistencov, poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, zamestnávateľov ako aj Sociálnej poisťovne. Celý proces od potvrdzovania DPN až po ukončenie DPN a komunikačný tok medzi zainteresovanými subjektmi má byť v čo najväčšej možnej miere realizovaný elektronickým spôsobom, teda nahradí momentálne používané tlačivo;

- s cieľom reflektovať požiadavku vyplývajúcu z aplikačnej praxe sa navrhuje úprava možnosti poukazovať krátkodobé dávky sociálneho poistenia (nemocenské a dávku v nezamestnanosti) aj na iný účet v banke alebo v pobočke zahraničnej banky ako je účet prijímateľa, resp. jeho manžela (manželky).

V oblasti dôchodkového poistenia sa navrhuje zavedenie nasledovného súboru opatrení:

- navrhuje sa zosúladenie ustanovenia zákona o sociálnom poistení s judikatúrou Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, vo veci posudzovania nároku na čiastkový starobný dôchodok poistencov, ktorí získali obdobie výkonu služby policajta a vojaka v rozsahu zakladajúcom nárok na výsluhový dôchodok a ktorí súčasne získali obdobie dôchodkového poistenia vo všeobecnom systéme sociálneho poistenia v dĺžke kratšej ako 10, resp. 15 rokov;
- navrhuje sa odstránenie nežiaduceho stavu pri priznávaní tzv. československých dôchodkov, kedy poistencovi za „tzv. českú“ dobu poistenia nárok na starobný alebo invalidný dôchodok podľa predpisov Českej republiky nevznikol a toto obdobie sa mu nezahodnocuje ani na nárok na dôchodok podľa predpisov Slovenskej republiky;
- navrhuje sa odstránenie zákazu súbehu vyplácanej náhrady príjmu pri DPN resp. nemocenského a starobného dôchodku, predčasného starobného dôchodku a invalidného dôchodku, ak DPN vznikla pred priznaním tohto dôchodku.

V článku I sa ďalej navrhuje:

- z dôvodu zamedzenia situácií, pri ktorých vzniká priestor pre špekulatívne konania s cieľom získať výhody a zároveň neplatiť poistné, vznikla potreba upraviť zohľadňovanie období, ktoré sa hodnotia na vznik nároku na materské, dôchodkové dávky a dávku v nezamestnanosti;
- zrušiť možnosť úhrady poistného na sociálne poistenie v hotovosti;
- úprava niektorých ustanovení zákona o sociálnom poistení týkajúcich sa vykonávania vonkajšej kontroly Sociálnou poisťovňou.

V súvislosti so zavedením rodičovského dôchodku je potreba nevyhnutne novelizovať aj zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. VII), zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. VIII) a zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. XII).

V súvislosti so zavedením elektronického potvrdzovania DPN je potreba nevyhnutne novelizovať aj zákonník práce (čl. II), zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov

Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície (čl. III), zákon č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore v znení neskorších predpisov (čl. IV), zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. V), zákon č. 462/2003 Z. z. o náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. VI), zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. IX), zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. X), zákon č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. XI), zákon č. 153/2013 Z. z. o národnom zdravotníckom informačnom systéme a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. XIII), zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. XIV) a zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (čl. XVI).

Návrh zákona má pozitívne a negatívne vplyvy na rozpočet verejnej správy, pozitívne a negatívne vplyvy na podnikateľské prostredie, pozitívne a negatívne sociálne vplyvy, pozitívne vplyvy na informatizáciu spoločnosti, pozitívne vplyvy na služby verejnej správy pre občana, pozitívne vplyvy na manželstvo, rodičovstvo a rodinu a nemá vplyv na životné prostredie.

Návrh zákona je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, nálezmi Ústavného súdu Slovenskej republiky, inými zákonmi a všeobecne záväznými právnymi predpismi, ako aj s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná a súčasne je v súlade s právom Európskej únie.